

University of Groningen

Met nijntje in de spiegel

van Es, Eelco

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2016

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

van Es, E. (2016, apr. 27). Met nijntje in de spiegel: Opzet en inrichting van het nijntje museum beschouwd vanuit Cultuur in de Spiegel.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

rijksuniversiteit
groningen

faculteit der letteren

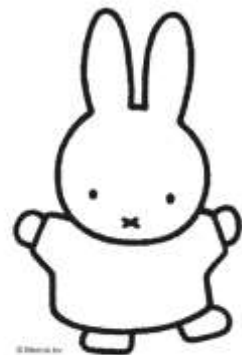
cultuur en cognitie

Met nijntje in de spiegel

Opzet en inrichting van het nijntje museum
beschouwd vanuit Cultuur in de Spiegel

Eelco van Es

31 maart 2016

**nijntje
museum**

1. Inleiding

Het dick bruna huis, onderdeel van het Centraal Museum en geopend in 2006, sloot in juli 2015 de deuren om in februari 2016 als het nijntje museum weer te verschijnen. Met de naamsverandering en herinrichting veranderde ook het concept van dit museum, dat gewijd is aan het werk en gedachtegoed van Bruna. Waar het dick bruna huis zich vooral richtte op volwassenen, is het nijntje museum vooral bestemd voor kinderen van twee tot en met zes jaar. Volwassen kunstliefhebbers worden sinds september 2015 in het Centraal Museum bediend, waar het atelier van Bruna ('Atelier Dick Bruna') met behulp van de originele inventaris is gereconstrueerd. Het uiteindelijke doel op beide locaties is het bieden van een 'optimaal museumbezoek' voor alle leeftijden, 'afgestemd op de wensen en noden van de bewuste doelgroepen.'¹

Bij het ontwikkelen van het concept voor het nijntje museum zocht de conservator naar wetenschappelijke onderbouwing.² Deze wordt in dit stuk geleverd, en wel vanuit de benadering en bevindingen van het cultuuronderwijs-project *Cultuur in de Spiegel* (Nederland: 2009-2014; Vlaanderen 2012-2016).³ Binnen dit project is een model van cultuuronderwijs gepresenteerd, dat gebaseerd is op onderzoek naar de evolutie en ontwikkeling van de mens. Inzichten uit dit onderzoek kunnen worden ingezet bij het vormgeven van cultuureducatie.⁴ In dit stuk wordt, hierbij aansluitend, enig inzicht geboden in de uitgangspunten en opzet van het nijntje museum. Betoogd wordt dat het nijntje museum een passende uitwerking biedt van de principes van *Cultuur in de Spiegel*, en dat verder onderzoek dat voortbouwt op dit project kan helpen om het concept en de inrichting van het museum te verfijnen.

¹ Van den Berg 2014a.

² In het concept voor het nijntje museum worden twee wetenschappelijke benaderingen van cultuuroverdracht genoemd: *Cultuur in de Spiegel* en het werk over spel en psychosociale ontwikkeling van Louise Berkhout. De tweede benadering blijft hier verder buiten beschouwing. Er lijken zeker verbanden te bestaan tussen spelgedrag en kunst of cultuur, die ook in de cognitiewetenschappen worden opgemerkt. Zie bijvoorbeeld Terence Deacon's 'The Aesthetic Faculty' (2006). Het zou dus ook goed kunnen dat het werk van Berkhout aansluit bij de cognitieve benadering van cultuur, zoals uiteengezet in *Cultuur in de Spiegel*.

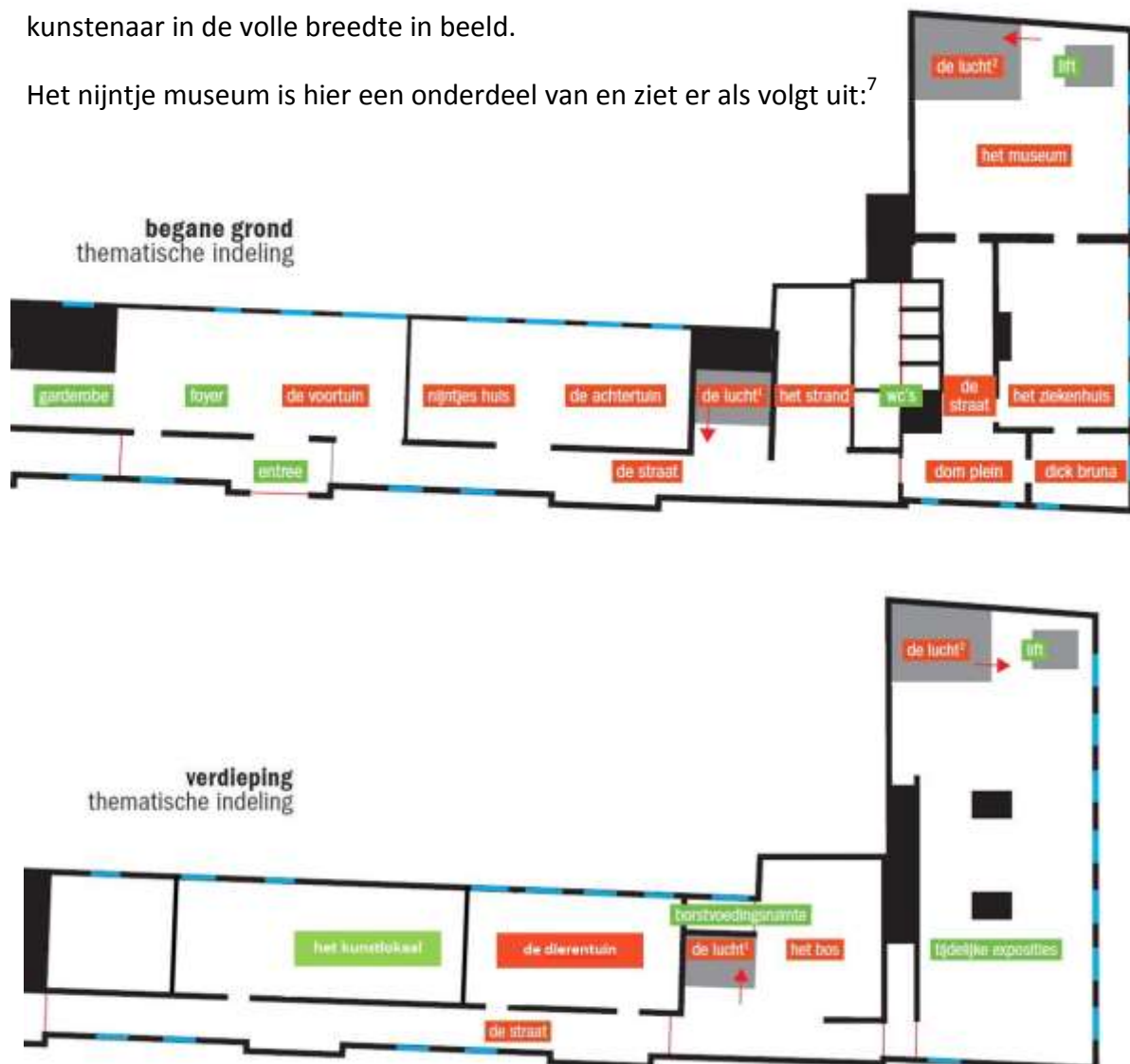
³ Het Nederlandse project is uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen vanuit de vakgroep Cultuur en Cognitie en door het SLO, het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling.

⁴ Voor een nadere uitwerking, zie Van Heusden 2010. In het concept voor het nijntje museum wordt ervoor gekozen om, zowel conceptueel als in de praktijk, aansluiting te zoeken bij cultuureducatie. Zie Van den Berg 2014a.

2. Van dick bruna huis naar nijntje museum

Hoe ziet het nijntje museum er nu uit? Wat is de gedachte achter de herinrichting? Uit de missie en visie van het Centraal Museum, geformuleerd op zijn website,⁵ kunnen we afleiden dat het het stedelijk museum van Utrecht wil zijn om daarbij dienen als een 'leerrijke werkplaats' voor zijn bezoekers. Het concept achter het nieuwe nijntje museum sluit aan bij deze visie; hier neemt men zich voor een leerrijke omgeving te bieden die is toegespitst op jonge kinderen. De geboden nijntje-omgeving neemt de vorm aan van de wereld in het klein, en wel in de stijl van Dick Bruna. Zo maken de jonge bezoekers kennis met de wereld van nijntje, als weergave van de eigen wereld (of: ze herkennen de eigen wereld in die van nijntje). Zo ontstaat er ook een 'koppeling' met het Centraal Museum (waar het Atelier Dick Bruna zich bevindt), en tussen de jonge en volwassen beschouwer van het werk van Dick Bruna.⁶ Het museum wordt toegankelijk gemaakt voor alle leeftijden, en Bruna komt als kunstenaar in de volle breedte in beeld.

Het nijntje museum is hier een onderdeel van en ziet er als volgt uit:⁷

⁵ <http://centraalmuseum.nl/>, bezocht op 16 januari 2016.

⁶ Van den Berg 2014a.

⁷ In Van den Berg 2014c.

Bezoekers worden ontvangen in de voortuin en het huis van nijntje. Dit huis biedt, naar het gedachtegoed van Bruna, toegang tot een vrije, veilige omgeving waarin kinderen zich kunnen bewegen met ruimte voor eigen ontdekkingen en fantasie.⁸ Het huis van nijntje is onderdeel van de ‘wereld’ in de stijl van Bruna. Als we het huis van nijntje verlaten komen we uit op een straat in de stad Utrecht, met daaraan het nijntje pleintje. Achter het pleintje bevindt zich het huis van Dick Bruna, met daarnaast de dokterspraktijk. Als we deze verlaten komen we uit in het ‘museum’. Naast het museum staat het trappenhuis, dat de ‘lucht’ weergeeft. Als we de trap bestijgen komen we op de eerste verdieping uit bij een wisselexpositie (het eerste thema hier is verkeer). Daarachter bevindt zich het bos met een picknickruimte, een dierentuin met kinderboerderij en een kunstlokaal waarin de bezoekers zelf beeldend aan de slag kunnen, en verschillende vormen van kunst bekeken, beluisterd en beoefend kunnen worden.

Het museum is ingericht op kleine kinderen. Toiletten, trappen en spelelementen zijn op maat gemaakt voor jonge bezoekers. Ook zijn er plekken waar luiers kunnen worden verschoond en waar borstvoeding kan worden gegeven. Hellingbanen zorgen ervoor dat kinderen in buggy's of rolstoelen overal eenvoudig kunnen komen. In alles is gekozen om dicht bij de stijl van Bruna te blijven. Karakters en scènes uit de 32 nijntje-boekjes van Bruna zijn waar mogelijk ingezet bij de inrichting van de verschillende ruimtes.

3. Van het nijntje museum naar het kind

Zoals in veel hedendaagse cultuureducatie wil men in het nijntje museum ‘het kind centraal’ stellen. De ruimtes worden zo ingericht dat er direct aansluiting is bij de belevingswereld van jonge kinderen. Om dit te laten slagen zijn gevoel voor didactiek en het werk van Bruna het belangrijkste. Enige theoretische achtergrond bij deze praktische kennis vinden we in het onderzoeksproject *Cultuur in de Spiegel*, waarin de voor cultuureducatie relevante aspecten

van de ontwikkeling van jonge kinderen zijn beschreven en onderzocht. Hierbij is betoogd dat cultuureducatie een fundamentele eigenschap van mensen aanspreekt en stimuleert: hun zelfbewustzijn.

Hieronder volgt eerst een korte uitwerking van deze gedachte, waarbij de blik van *Cultuur in de Spiegel* wordt gericht op de

⁸ Zie Van den Berg 2014a.

specifieke doelgroep van het nijntje museum. Als dit eenmaal uiteengezet is, kunnen we opnieuw naar de praktijk gaan kijken en het concept en de inrichting van het nieuwe nijntje museum opnieuw beschouwen.

Zoals een bioloog naar het leven kijkt, zo kunnen wij naar de mens kijken: als iets dat zich gedurende miljoenen jaren van evolutie heeft ontwikkeld tot wat het nu is. Net als alle andere vormen van leven heeft de mens in de loop der tijden te maken gehad met een constant veranderende wereld waarin hij zich staande moest zien te houden. Net als bij alle andere levende wezen is het voornaamste middel hiertoe een *geheugen*, dat organismen in staat stelt de veranderende wereld adequaat te herkennen om er op gepaste wijze op te kunnen reageren. Dit proces duurt tot op de dag van vandaag voort. De onderdelen van onze cultuur, feitelijk een zich steeds vertakkend en verdiepend gedeeld geheugen, kunnen we uiteindelijk vanuit deze gedachte beschouwen: het zijn middelen waarmee de mens zijn evenwicht in de wereld kan bewaren.

Wat kenmerkt nu de menselijke manier van omgaan met het leven, en hoe verhoudt deze zich tot die van andere diersoorten? Om dit te bepalen kijken wetenschappers vaak naar onze naaste verwanten, de chimpansees, die vermoedelijk zo'n 5 miljoen jaar geleden een gemeenschappelijke voorouder met ons delen. Chimpansees leven in sociale verbanden, 'stammen' van gemiddeld tien tot vijftien individuen, en besteden een groot deel van hun energie aan het onderhouden van deze verbanden. Hierbij maken ze gebruik van hun vermogen om de omgeving in complexe patronen waar te nemen: zo herkennen ze feilloos zich ontvouwende sociale scenario's en weten ze hoe ze zich daarin moeten gedragen om de eigen positie te handhaven, en daarmee het evenwicht in de groep te versterken. De ontwikkeling van jonge peuter-chimps kenmerkt zich door een relatief lange periode waarin ze afhankelijk zijn van de moeder; pas vanaf hun zesde jaar zijn ze in staat zelfstandig te functioneren in grotere sociale verbanden.

Mensen hebben deze kenmerken grotendeels behouden. Ook de mens leeft in sociale verbanden (die gedurende de evolutie steeds groter en complexer werden), en steekt de meeste energie in het onderhouden van contacten met soortgenoten. En ook de mens heeft een feilloos gevoel voor complexe sociale scenario's, en de eigen te vervullen rol in die situaties.⁹ De ontwikkeling van jonge mensen, van baby tot adolescent, neemt, net als bij chimpansees, een relatief groot deel van het individuele leven in, waarbij het opgroeiende kind een aantal fases moet doorlopen om zelfstandig aan een mensenbestaan te kunnen deelnemen.¹⁰

⁹ Zie Donald 2006.

¹⁰ Deze fases staan beschreven, met specifieke aandacht voor het zeer jonge kind, in Van Dorsten 2015.

Naast deze overeenkomsten met chimpansees, vertoont de menselijke omgang met het leven ook structurele verschillen, die het ogenschijnlijk enorme verschil tussen mens en chimpansee kunnen verklaren. Het belangrijkste verschil ligt in de werking van het geheugen van de mens, dat gedurende de evolutie een eigen karakter heeft gekregen, resulterend in een eigenaardige omgang met de veranderende wereld. Waar chimpansees hun geheugen enkel inzetten om de wereld om hen heen te herkennen en er adequaat op te reageren, hebben mensen de mogelijkheid om het eigen geheugen te controleren en los te koppelen van de directe omgeving, en besteden ze een groot deel van hun tijd aan het actief, bewust bewerken van dit geheugen, in rituelen, geschriften en gesprekken.

Waar andere mensapen sociale verbanden per concrete situatie ('zoals het komt') moeten vormgeven, is het de mens gegeven om *los van de concrete ervaring* aan een groepsidentiteit te werken door individuele geheugens te communiceren en te delen met anderen. Dit collectieve werk aan een gemeenschappelijk geheugen, dat we ook wel metacognitie of cultureel bewustzijn noemen, verstevigt de groepsstructuur aanzienlijk, en kan de eigenaardige kenmerken van de menselijke soort verklaren.¹¹

Het bewerken van onze geheugens kan verschillende vormen aannemen. We onderscheiden, naast de hierboven beschreven episodische waarneming (het herkennen van complexe sociale structuren), drie vormen van geheugenbewerking: *verbeelding*, *conceptualisering*, en *analyse*.¹² De verbeelding is evolutionair gezien de oudste vorm, waarschijnlijk teruggaand op *Homo Erectus* die zo'n 2 miljoen jaar geleden 'ontstond'; ook in de individuele ontwikkeling is deze vaardigheid vroeg dominant. Verbeelding kenmerkt zich door het concreet manipuleren van het geheugen door het om te zetten in motorische handelingen, zoals gezichtsuitdrukkingen en gebaren. Waar de zelfwaarneming de voornaamste strategie blijft om tot zelfreflectie te komen tot ongeveer vier jaar, lijkt de verbeelding dominant te worden in de leeftijd van vier tot zes jaar.¹³ In de hechting met de moeder speelt de verbeelding vanaf de geboorte een cruciale rol; door middel van gebaren, gedeelde gezichtsuitdrukkingen en modulaties in de stem (zogenaamde moedertaal of 'motherese') werken kinderen, in afstemming met anderen, aan een rudimentair zelfbeeld. Een autobiografisch geheugen, het vermogen om zelfstandig controle uit te oefenen over het eigen geheugen, ontstaat hieruit rond het vierde jaar.

Van Dorsten heeft opgemerkt dat de 'verbeeldende fase' in de menselijke ontwikkeling gekenmerkt wordt door zogenaamd 'artefact-denken'. Zeer jonge kinderen denken door te handelen, en vaak door te handelen met dingen. Door zich in de wereld te bewegen, en deze

¹¹ Voor een grondige uitwerking van de eigenschappen van de menselijke cultuur, in vergelijking met de culturen van primaten, zie Donald 1991.

¹² In het (kort) benoemen van deze cognitieve vaardigheden houd ik hier de terminologie van Cultuur in de Spiegel aan.

¹³ Zie Van Dorsten 2015, 93-131 en Van der Hoeven e.a. 20-37. Hoewel er voor deze bewering veel indirect bewijs voorhanden is, is deze stelling of haar verwerking in het onderwijs in het onderzoek Cultuur in de Spiegel nog niet empirisch getoetst.

met het eigen lichaam te veranderen, maken ze zich deze wereld eigen en leren ze zichzelf kennen. Abstractere cognitieve vaardigheden als taal worden in deze fase opgevat als concrete 'dingen' – woorden, bijvoorbeeld, worden typisch opgevat als objecten, niet als klanken die verwijzen naar abstracte concepten. Als een jong kind zich met taal gaat bezighouden, zal het in de eerste plaats proberen om deze als 'ding' (en niet als gedachte) naar de eigen hand te zetten.¹⁴

Conceptualisering en analyse zijn andere manieren om onze geheugens te bewerken, die we respectievelijk met taal en het denken associëren. Ook deze vaardigheden zijn in de eerste plaats middelen om een groep te versterken: met taal kunnen we bijvoorbeeld roddelen en verhalen vertellen, en zo sociale relaties in kaart brengen; met het denken kunnen we op systematische wijze en van een afstandje bestuderen hoe wijzelf en onze wereld in elkaar steken. Omdat deze vaardigheden een ondergeschikte rol spelen in de belevingswereld van de doelgroep van het nijntje museum, laat ik ze hier verder buiten beschouwing.

Van nature ontwikkelt de mens dus culturele en sociale vaardigheden, en tijdens de individuele ontwikkeling komen deze biologisch gegeven capaciteiten in wisselwerking met een specifieke historische context tot uiting. Verschillende universele culturele verschijnselen als kunst, rituelen en taal kunnen we verklaren als combinaties van de hierboven beschreven cognitieve vaardigheden, en als manieren om onze gedeelde geheugens, en dus onszelf als onderdeel daarvan, te verstevigen. Zo wordt kunst in Cultuur in de Spiegel beschouwd als een specifieke wijze van herinneren, een combinatie van metacognitie en verbeelding. Kunst is een vorm van zelfreflectie door iets te maken. Kern van de zaak is dat we vanuit dit perspectief kunst niet bestuderen als een verzameling autonome, losstaande objecten en praktijken, maar als een specifiek wijze waarop de mens zichzelf en het leven te lijf kan gaan.

4. Over het museum en cultuureducatie

Hoe kunnen we dit kort voorgelegde kader betrekken op het nijntje museum en zijn jonge bezoekers? Voordat we het nieuwe museum weer binnentreden, nu gewapend met enige kennis van de menselijke ontwikkeling en evolutie, zouden we ook nog nader moeten bepalen wat we hier eigenlijk precies binnentreden, en wat hier dient te geschieden. We zouden hiertoe eerst nog in moeten gaan op enkele kernbegrippen die rond museumeducatie een rol spelen. Het instituut 'museum' bemiddelt in dit geval namelijk tussen de natuurlijke groei en ontwikkeling van kinderen, en wel op zijn eigen wijze. De

¹⁴ Voor een grondige uitwerking, zie Van Dorsten 2015: 131-178.

vraag wordt dan wat een *museum* precies voor instituut is, wat er gebeurt als een museum aan *educatie* gaat doen, en hoe het werk van Bruna daarin past.

Het museum is een instituut dat we in de huidige Westerse cultuur op vele plekken aantreffen. De meest recente definitie, stammend uit 2007, van het International Council of Museums (ICOM) luidt als volgt:

A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment.¹⁵

Vrij vertaald: een museum is een instituut dat een collectieve wil uitdrukt om het tastbare en niet-tastbare verleden van de mensheid te bewaren, onderhouden, onderzoeken, van commentaar te voorzien, en tentoon te stellen. Omdat niet het gehele verleden van de mensheid (dat dus mogelijk zo'n 5 miljoen jaar teruggaat) in musea past, is er altijd sprake van een keuze: een keuze om bepaalde praktijken en voorwerpen wel aan te merken als belangrijk, en andere niet; om een bepaalde groepsidentiteit wel te bekrachtigen door iets te bewaren, en andere niet. Deze keuze moet gepaard gaan met educatie, studie en plezier. Een museum geeft dus richting aan wat bewaard blijft voor volgende generaties om kennis van te nemen, en zich eventueel op studieuze of plezierige wijze mee te identificeren. Daarmee is het museum een instrument om een collectief geheugen vorm te geven, om te bepalen wat herinnerd en actueel blijft, en wat in de vergetelheid raakt.

Hoe passen het Centraal Museum en het nieuwe nijntje museum in dit algemene begrip? Het Centraal Museum zet zich in de eerste plaats in voor een lokale identiteit: 'de wereld van Utrecht' van kunstenaars en bewoners. Deze keuze beïnvloedt wat men aanmerkt als waardevol erfgoed, dat op een of andere wijze herkenbaar verband moet houden met de stad Utrecht. Dit verklaart dat het Centraal Museum inzet op het in beheer nemen van het werk van Dick Bruna, een geboren Utrechter. Het nieuwe nijntje museum, op zijn beurt, sluit op een specifieke manier bij deze keuze aan, en wel door het werk van Bruna op zo'n manier tentoon te stellen, dat ook in een museum een jong publiek door dit werk kan worden bereikt, met een mogelijke studieuze en plezierige identificatie tot gevolg.

Zoals het museum is ook *educatie* een uitdrukking van een collectieve wil, die bepaalt op welke wijzen de natuurlijke groei van kinderen dient te worden bijgestuurd en aangevuld. Educatie draagt altijd bepaalde waarden in zich, die richting geven aan de vorming van volgende generaties. Het Centraal Museum lijkt hierbij ook het museum als instituut als waardevol erfgoed, en dus als onderdeel van die vorming, te beschouwen: een van de

¹⁵ Zoals aangetroffen op icom.museum/the-vision/museum-definition/ op 31 januari 2016.

doelen van het nijntje museum is immers om de waarde van het museum als zodanig te benadrukken, en het fenomeen museum nader toe te lichten.

Het soort educatie dat in het nijntje museum wordt aangeboden noemt men zelf *cultuureducatie*, waaronder op het moment kunst-, erfgoed-, en media-educatie worden geschaard.¹⁶ Vanuit Cultuur in de Spiegel is betoogd dat cultuureducatie draait om het stimuleren van het *cultureel bewustzijn* van kinderen, dat grofweg samenvalt met de hierboven benoemde metacognitie. Dit betekent dat cultuureducatie een breed palet aan schoolvakken kan omvatten, waaronder filosofie, geschiedenis, maatschappijleer, de kunstvakken en economie kunnen vallen. Dit zijn de vakken in het curriculum, anders dan bijvoorbeeld schei- of natuurkunde, waarin we primair de mens zelf als studieobject nemen. Kunsteducatie kan een deelgebied binnen cultuureducatie worden genoemd, omdat het een specifieke manier kan inhouden om het cultureel bewustzijn van leerlingen te beïnvloeden, en wel concreet, verbeeldend dus, en (in de eerste plaats) niet abstract – zoals het geval is in vakken als geschiedenis en filosofie.¹⁷

Het nijntje museum richt zich op kinderen die nog niet of nauwelijks op school met cultuureducatie in aanraking zullen komen. Dit neemt niet weg dat ook dit museum zich richt op de zelfverbeelding van kinderen, en daarom met recht kan stellen aan cultuureducatie te doen. Als kinderen naar het nijntje museum komen, bekijken ze niet alleen het werk van Dick Bruna; ze worden vooral ook gestimuleerd om met dat werk op een concrete, verbeeldende manier naar zichzelf en hun eigen wereld te kijken.¹⁸ Door verschillende onderdelen van de wereld in de stijl van Bruna te presenteren, wordt kinderen de mogelijkheid geboden om aan de hand van Bruna zichzelf opnieuw te ontdekken.

5. Terug naar het nijntje museum: zelfverbeelding in de praktijk

Hoe gaat dit precies in zijn werk? Verbeelding draait om het concreet vormgeven van de eigen herinnering. Verbeelding met nijntje draait om het concreet vormgeven van de eigen herinnering aan de hand van Dick Bruna. Met Bruna's werk kijken kinderen naar zichzelf. Alles wijst erop dat Bruna er goed in slaagt om zijn stijl te laten 'werken' als een instrument om de verbeelding van kinderen te stimuleren. Daarom is het een logische keuze om in het nijntje museum deze stijl zoveel mogelijk te handhaven.

¹⁶ Dit is de definitie die het Landelijk Kenniscentrum voor Cultuureducatie en Amateurkunst aanhoudt. Zie <http://www.lkca.nl/cultuuronderwijs/wat-is-cultuuronderwijs>.

¹⁷ Zie Van Heusden 2010 voor de verdere uitwerking van dit betoog.

¹⁸ Van den Berg 2014a.

Jonge kinderen geven niet geïsoleerd vorm aan hun omgeving; zelfreflectie is tot het vierde levensjaar gedrag dat in fysieke interactie met anderen tot stand komt. Het nijntje museum richt zich dan ook op een ‘gezamenlijk bezoek: met (groot)ouder(s) / verzorger(s) samen kijken, spelen, ervaren, beleven en genieten.’¹⁹ Jonge kinderen handhaven zich in de wereld door het concreet manipuleren van de eigen omgeving met behulp van het eigen lichaam en voorwerpen: dit sluit aan bij de keuze voor ‘concrete’, ‘analoog-mechanische’ spelonderdelen, die kinderen aanzetten zich fysiek te bewegen in de wereld van nijntje.²⁰

Deze natuurlijke neiging tot concrete vormgeving of verbeelding wordt in het nijntje museum op verschillende manieren aangesproken. Het huis van nijntje is de toegangspoort tot dit alles. Dit huis vormt de natuurlijke brug tussen de te vormen herinnering aan de hand van Bruna en de herinnering waar naar verwezen wordt: de reële stedelijke omgeving buiten de museumdeuren.

Deze twee sporen worden op de gehele begane grond vastgehouden: de stad Utrecht krijgt vorm door de hand van Bruna erop los te laten – zo treffen we in brunavorm een straat, plein, brunahuis en dokterspraktijk aan. Ook het concept ‘museum’ wordt op deze manier gepresenteerd: als ruimte over Bruna in de stijl van Bruna.

Op de eerste verdieping wordt dit voortgezet. Verbeelding en zelfbewustzijn zijn levende processen die constant inspelen op veranderingen: veranderlijke tentoonstellingen die aansluiten bij de actualiteit (precies zoals het geheugen dat doet) spelen in op dit principe. Het kunstlokaal voegt hieraan toe dat kinderen ook zelf vorm kunnen geven aan hun museumervaring, en in het theater voorstellingen van andere kunstdisciplines kunnen bekijken of beluisteren – hier betreden we het terrein van de ‘actieve’, ‘receptieve’ en ‘reflectieve’ cultuureducatie.

De beoogde zelfverbeelding van jonge kinderen past bij de missie van het nijntje museum om aan te sluiten bij de volwassen kunstbezoekers van het Centraal Museum. In Cultuur in de Spiegel wordt betoogd dat het begrip kunst samenhangt met ons vermogen tot zelfverbeelding – datzelfde vermogen dat in het nijntje museum bij kinderen wordt aangesproken.

¹⁹ Van den Berg 2014a.

²⁰ Van den Berg 2014c.

Kunstenaars zijn erkende vormgevers van onze zelfverbeelding, en dit gaat zeker ook op voor Bruna. Als we ons willen verbinden met Bruna en zijn werk zullen we meer moeten doen dan het observeren van de fysieke resultaten van dat werk; we moeten hem ook kunnen volgen in het maakproces zelf. Het Atelier Dick Bruna biedt daar de ruimte voor. Niet alleen wordt Bruna's werk tentoongesteld, ook 'de materialen en gereedschappen waarmee hij werkte en zijn inspiratiebronnen' zijn aanwezig. Dit 'stelt bezoekers in staat om de sfeer te proeven van Bruna's atelier waarin al zijn werk ontstond.'²¹

Ook voor 'volwassen' bezoekers geldt dat om Bruna te begrijpen we zijn en zijn gecreëerde wereld moeten betreden, om er zelf in te kunnen bewegen. Om zijn kunst te begrijpen, moeten we zijn ambacht begrijpen – de handelingen die hij verricht om tot verbeelding te komen. Zo beschouwd is er een logisch verband tussen de opzet van het nijntje museum en het Atelier Dick Bruna: in beide staat het 'mee-maken' van Bruna's verbeeldend werk centraal.

6. Ten slotte

Over het geheel genomen zal duidelijk zijn dat het nieuwe nijntje museum goed aansluit bij de principes van Cultuur in de Spiegel. *Zelfverbeelding* is hierbij het centrale begrip. Deze concrete vorm van zelfkennis is zowel eigen aan de kunsten als aan de belevingswereld van het zeer jonge kind. In deze specifieke vaardigheid vinden we dus ook de brug tussen het nijntje museum en het Atelier Dick Bruna – het verband is niet alleen het werk van Bruna, maar ook wat bezoekers van het Centraal Museum met dat werk kunnen doen.

We kijken niet naar kunst, maar we kijken met kunst naar onszelf. Dit inzicht noopt kunstconservators om, naast de eigen collectie, ook de levende wezens die zich aan die collectie kunnen en willen verbinden serieus of zelfs als uitgangspunt te nemen. Een onderzoek als Cultuur in de Spiegel brengt, naast talloze aanverwante onderzoekstrajecten, de kennis voort waarmee dit uitgangspunt verantwoord kan worden uitgewerkt. In het nijntje museum kunnen we zien waar dit in de praktijk toe kan leiden.

Er lijkt sprake te zijn van een geschikte situatie om in het nijntje museum aansluiting te vinden bij de jonge bezoekers waar men zich op richt. Systematisch onderzoek moet uitwijzen of en hoe deze aansluiting daadwerkelijk tot stand komt. Hierbij kan het bovenstaande dienen als aanzet tot een theoretisch kader waarmee de praktijk verder wordt onderzocht.

²¹ Van den Berg 2014a.

Bibliografie

Berg, Yolanda van den. 'Centraal Museum en het werk van Dick Bruna vanaf 2015'. 2014. [2014a]

-----. Het nieuwe dick bruna huis; een eerste opzet. 2014. [2014b]

-----. 'Thematisering dick bruna huis (DBH2)'. 2014. [2014c]

Deacon, Terence. 'The Aesthetic Faculty'. In *The Artful Mind: Cognitive Science and the Riddle of Human Creativity* (2006), ed. Mark Turner. Oxford: Oxford University Press. 21-53.

Donald, Merlin. 'Art and Cognitive Evolution'. In *The Artful Mind: Cognitive Science and the Riddle of Human Creativity* (2006), ed. Mark Turner. Oxford: Oxford University Press. 3-20.

Donald, Merlin. *Origins of the Modern Mind: Three stages in the evolution of culture and cognition*. Harvard University Press, 1991.

Dorsten, Theisje van. *Mirrors in the Making: Culture, education, and the development of metacognition in early and middle childhood (4-10)*. RUG, 2015. [Dissertatie Cultuur in de Spiegel, leeftijdsgroep 4-10 jaar]

Heusden, Barend van. *Cultuur in de Spiegel: naar een doorlopende leerlijn cultuuronderwijs*. RUG, 2010.

Hoeven, Monique van der, e.a. *Cultuur in de Spiegel in de Praktijk: een leerplankader voor cultuuronderwijs*. Enschede: SLO. 2014.

Meer achtergrondliteratuur rond Cultuur in de Spiegel is te raadplegen op www.rug.nl/cultuuronderwijs/bibliotheek.

De foto's in bovenstaand document zijn van Jean Pierre Jans.